

A honvédelmi nevelés pedagógiai oldala

A sorkatonaság felfüggesztése óta a hadsereg és a társadalom kapcsolata átalakult. A körülmények megváltozása ellenére a nemzetnek továbbra is szüksége van a hazáért harcolni, küzdeni képes hazafiakra, akiknek a képzését, kiképzését biztosítani kell. A tanulmány a debreceni Kratochvil Károly Honvéd Középfiskola és Kollégium¹(a továbbiakban Kratochvil HKK) intézményében történő honvédelmi nevelési koncepcióról szól, amelyet az intézmény az országban teljesen egyedülálló módon valósít meg a közoktatás keretein belül.

Nevelési cél

A nevelés céljáról többféle megfogalmazással találkozhatunk. Fináczy az erkölcsi tökéletesedésnek, Imre a közösséget alakító hatásnak, Weszely a műveltség teremtésének, Bábosik a fejlesztő, konstruktív hatásnak tulajdonít kiemelt jelentőséget (*Imre*, 1928; *Fináczy*, 1937; *Weszely*, 1932; *Bábosik*, 1999). Mindezek mellett beszélhetünk általános, konkrét és rész cél tartalmakról (*Kaiser*, 1991).

A Kratochvil HKK-ban megvalósuló honvédelmi nevelési koncepció céljai, a fent említetteknek megfelelően, a hazafias értékrendet kidomborítva működik. A hazafias honvédelmi nevelés célja képzett, sokoldalú, életerős, hazáját szerető és tisztelő fiatalság szemléletformálása, a fiatalok egészséges életre, fegyelemre nevelése, a honvédelem, a katonai pálya megismertetése és kapcsolatteremtés a civil társadalommal, valamint toborzás. A nevelési koncepció a következő tulajdonságok kialakításában eredményes: egyéni felelősség, egymás iránti elkötelezettség, tisztelet, bajtársiasság, fegyelmezettség, közösségi felelősségtudat, együttműködés, csapatszellem és az interaktív konfliktuskezelés szándéka és képessége (*Berkecz*, 2013; 2011. évi CXIII. Törvény;²).

A hazafias honvédelmi nevelési célok elérésében kiemelt szerepet kap a Katonaszolgálati program és a katonai alapismeretek tantárgy, melyek segítségével a diákok hiteles és autentikus információkhoz jutnak a Magyar Honvédségről, annak működéséről és a ka-

¹ Az intézmény a 2013/2014-es tanév végéig, több mint húsz éven keresztül Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépfiskola és Kollégium néven működött.

► *Educatio* 2015/2. Madarász Tibor: *A honvédelmi nevelés pedagógiai oldala a Kratochvil Károly Honvéd Középfiskola és Kollégiumban – gyakorlati tapasztalatok*, 148–154. pp.

² hhk.uni-nke.hu; www.szamalkcsoport.hu

tonai hivatásról³ (Hajdicsné, 2012; Varga, 2010), amelybe a Kratochvil HKK növendékei pedig ténylegesen belekóstolhatnak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az intézmény nem feltétlenül katonákat szeretne nevelni, mégis biztosak lehetünk abban, hogy a katonák, ha már a Honvédelmi Minisztérium a fenntartó és finanszírozza a képzést, nagyon is szeretnék, ha a Kratochvil HKK megfelelő bázisintézményévé válna a katonai utánpótlásnak. A bemenet önkéntességen alapul, azaz senkinek nem kötelező felvételizni, katonai alapismereteket tanulni, valamint a kimenet is az önkéntesség lehetőségét hordozza magában, hiszen az intézményt elvégezve nem kötelező a katonai pályán történő továbbtanulás. A szoros napirend, a katonás viselkedési normák és a HM fenntartás ugyan mind a katonai pálya irányába terelik a fiatalokat, akik a korábbi katonai kollégiumokkal szemben, jogi értelemben diákoknak minősülnek.

A honvédelmi nevelési program gyakorlati tapasztalatai

A Kratochvil HKK-ban közös civil- és katonai irányítás és szintén közös gyakorlati megvalósítás működik. Az iskolában és kollégiumában katonai és civil pedagógusok mindennapos együttműködésében zajlik a tanítás és nevelés. Az intézmény katonai, egészen pontosan a Honvédelmi Minisztérium finanszírozása alatt végzi tevékenységét, de a növendékeinek jogállása szerint civil diákságról van szó, így őket, eltérően a korábbi katonai szakközépiskoláktól és katonai kollégiumoktól, a rájuk vonatkozó diákjogok illetik meg. Ennek értelmében tehát nincsen a katonai pályára irányuló kötelező tanulmányi szerződés, ezért a fenntartó nem is finanszíroz minden tanulóval kapcsolatos költséget. A növendékeknek a négy év során méretre készült formaruházat használatát és a különböző programokon történő részvétel utazási és egyéb felmerülő költségeit biztosítja a fenntartó, de az étkezés például továbbra is önköltséges maradt (Martinkó, 1996; 1998; Ráskay, 1994).

Az intézményben elektrotechnikai szakmai oktatás és érettségire történő felkészítés zajlik, valamint ezen túlmenően folyik a katonai alapismeretek tantárgy oktatása heti 2 órában. A két tanórán túl a kollégiumban megvalósuló gyakorlati foglalkozások egészítik ki a tananyagot, melyek során a növendékek a gyakorlatban is megtapasztalhatják a tanórán, a tankönyv segítségével tanultakat.

Az intézményben a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 36.§-a alapján egyedi oktatási környezetet alakítottak ki, ami azt jelenti, hogy eltérően a Klebersberg Intézményfenntartó Központ fenntartása és finanszírozása alatt működő intézményektől, a Kratochvil HKK-ban egyedi osztálylétszámok és csoportbontások valósíthatóak meg (Berkecz, 2013).

A kollégiumi nevelési program 2012. szeptember 1-jétől sikeresen működik, melynek részeként a növendékek igen változatos programokban vesznek részt. A diákok katonai napirendhez hasonlatos programjának része a sorakozó, a reggeli torna és a körletszemle. A katonai foglalkozások között hadisír gondozás, katonai hagyományörzés, katonai közelharc, közelharc bemutatók, menetgyakorlat, fegyverzettechnikai foglalkozás, alaki foglalkozás, sport, Bocskai portya, Doni emléktúra, honvédelmi kötélverseny és járőrverseny jelennek meg a tanév során.

³ www.katonasuli.hu;

Erősségek és gyengeségek

Honvédelmi nevelés – Pedagógiai gyakorlat: a honvédelmi nevelés nem egyenlő a képzéssel. Ezzel minden, a programban közreműködő katonai és civil nevelő tisztában van. A honvédelmi nevelés erősségeit fentebb már említettük és állítjuk, hogy ezek a pozitívumok a gyakorlatban is megvalósulnak. Azonban minden pozitívuma ellenére is fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a katonai és pedagógiai alapelvek és a gyakorlat nincs összhangban egymással. Nem elég, ha a gyerekek csak a katonai vezényszavakat, az arra történő helyes cselekvési mintázatokat teszik magukévá. Amennyiben ezt elsajátítják, kiváló előképzettséget kapnak a katonai pályán történő továbbhaladáshoz, de egy oktatási-nevelési intézményben embert is kell formálni a gyerekekből. Erről a tényezőről a katonai rendszer, bár korántsem ellentétes módon, mégis másképpen gondolkodik, mint a civil pedagógia.

Mindennapos testnevelés – Tornaterem hiánya: bár az 1993. évi LXXIX. törvény 97. § (6) és a 27. § (11) bekezdés szerint törvényileg szabályozott a mindennapos testnevelés, és ez rendkívül üdvös dolognak is számít, különösen egy, a testi képességekre ilyen nagy hangsúlyt fektető intézmény és nevelési program esetében. Jól tudjuk azonban azt is, hogy egy törvény jogerőre emelkedését követően nem egy-két napra lesz szükség ahhoz, hogy a feltételek minden érintett intézmény esetében valósággá váljanak. A tornaterem hiánya számos kistélepülésen probléma, de akadnak nem csak általános, hanem középiskolák is, ahol ez a hiátus felüti a fejét. Bár a Kratochvil HKK udvarán kézilabda és kosárlabda pálya is található, valamint van egy kondipark is, az intézménynek nincsen saját tornaterme.

Változatos napirend – Bezártság: bár a Kratochvil HKK növendékeinek minden más intézménytől eltérő mennyiségben és formában megvalósuló programjai vannak, az intézmény internátus jellege negatívan is érezteti hatását. A serdülőkorúak számára különösen nagy teherként éreztetik, hogy kollégiumból többnyire nincsen szabad kimenő és a létszámok adta lehetőségek maximális kihasználásának érdekében nincs megfelelő mennyiségű és minőségű (méretű és hangulatú) közösségi hely sem. Az udvar ugyan alkalmas lenne közösségi terek használatára, de vagy az időjárás, vagy a zsúfolt napirend vagy pedig más ok miatt, alig-alig van kihasználva ez a lehetőség. A kollégiumi szobák, melyek itt körletek, teljesen azonos módon vannak berendezve, melyre csak adalékként épül rá a katonai rend egységesítő, mindent azonos módon formálni vágyó törekvése. A kollégium 50 körletében azonos módon kell a szekrénybe pakolni az öltözéket, elrendezni a körlet bútorzatát, megvetni az ágyakat.

Koedukáció – „lányos” problémák: a koedukáció tulajdonképpen egy „újkori”, liberális-demokratikus előrelépésként aposztrofálható, melynek a MH-nál történő bevezetése hazánkban a rendszerváltással és a demokratikus társadalmi berendezkedéssel összefüggésben került sor. A katonai felsőoktatás először 1994-ben nyitotta meg kapuit a nők előtt. Innentől kezdve tehát nők is kerülhettek a MH állományába⁴. Ennek értelmében a Kratochvil HKK növendékei között is lehetnek lányok, akik kezdetben nem kaptak kollégiumi elhelyezést, így egy közeli koedukált intézményben oldották meg az elszállásolásukat. A honvédelmi nevelés törekvései nyomán ma a lánynövendékek is az intézmény kollégiumában kaptak helyet mondván, ez a bentlakás és a hozzá tartozó prog-

⁴ <http://www.honvedelem.hu>

ramok mind részét képezik a honvédelmi nevelésnek. A nehézség ott jelenik meg ebben a helyzetben, hogy az intézmény eredetileg is katonai középiskola volt kollégiummal, ám akkoriban még csak férfiak állhattak katonának, és mint ilyen, csak fiúk tanulhattak katonai középiskolában. Az egyenemű kollégiumi infrastruktúra és berendezkedés jellegét tekintve ma is megmaradt az épületen belül. Ennek megfelelően a kollégiumi épületegységben például csak a fiúk részére található közös WC, mosdó és zuhanyzó. A jelenleg nyolc lány két korábbi vendégszobában kapott elhelyezést, melyekhez önálló WC, mosdó és zuhanyzó tartozik. Ilyen szobából üresen még kettő található a kollégiumban. Ez azt jelenti, hogy hivatalosan ugyan nincsen korlátozva a felvehető lányönvendékek létszáma, de valójában igencsak limitált a befogadóképesség.

Kiváló szakmai felkészítés – Továbbtanulásnál nem beszámítható: bár több tapasztalat is megmutatta, hogy az intézményben zajló nevelési program tökéletesen megfelel a közép- és a felsőfokú katonai pályára történő felkészítéshez, a növendékek nem kapnak plusz pontot a Nemzeti Közzolgálati Egyetemre történő továbbtanulás esetén. A szentendrei Altiszti Akadémián az érettségi érdemjegyét kaphatják meg plusz pontként, ami egy ötszáz pontos felvételi pontrendszerben csekélynek tekinthető. Ezzel azt teszi kockára rendszer, hogy még ha jól is teljesítenének ezek a fiatalok, kisebb lesz a motivációjuk a szakirányban történő továbbtanuláshoz.

Katonai programok – Létszámhiány: az intézményben megvalósuló Honvédelmi nevelési program számos lehetőséget hordoz magában. A mindennapos, minden növendék számára kötelező jellegű programok között azonban összesen négyet kell kiemelnünk: az alaki foglalkozást, a sportot, a fegyverzettechnikát és a menetgyakorlatot. A programok négy évfolyamon vannak, így a különböző foglalkozásokat tekintve minden évfolyam heti egyszer kerül sorra. Probléma akkor lehet a kivitelezésben, amikor a katonai létszám – még ha ideiglenesen is – lecsökken. Ilyenkor kevés a katonai nevelő a programok lebonyolításához, ezért bizony csökkenteni kell a katonai foglalkozások számát. Ugyan bizonyos foglalkozásokat a civil nevelők is képesek megtartani vagy legalább koordinálni, de ez a fajta hiányosság aligha tagadható. Ez persze a leginkább elhivatott növendékek körében kelthet elégedetlenséget, és ezáltal az intézményből történő kiáramlás veszélyét hordozza magában.

Optimális életkor – Szűk bázis: fejlődéslélektani értelemben ez az életkori szakasz a legoptimálisabb a fiatalok katonai pályára orientálása szempontjából. A 10-14 éves életkori szakaszt nevezhetjük az érdeklődés és a képességek finomodásának időszakaként, még az ezt követő serdülő korszak az identitás kialakulása és a társadalmi ideológiák felé fordulás szakaszának nevezhető (Varga, 2012; Hall, 1904; Erikson, 1968). Bár az intézménybe többszörös a túljelentkezés, meg kell jegyezni, hogy a honvédelmi nevelés és a bentlakás által számos kötöttsége van a fiatal növendékeknek, ami magával vonzza a hagyományos középiskolai képzéshez mérten magasabb lemorzsolódási arányt is.

Megoldási lehetőségek

Állománytábla feltöltése: a katonák úgynevezett állománytábla általi besorolás mentén végzik napi tevékenységüket. Az állománytábla határozza meg, hogy ki, hol, milyen feladatot lát el. Az intézményben dolgozó katonák állománytáblája azonban meglehető-

sen foghíjas, hiszen vannak pozíciók, amelyek nincsenek maradéktalanul feltöltve. Ennek okát, részben az intézményben feladatot teljesítő katonákat érintő kevésbé kedvező feltételek fennállásában kereshetjük. Jelenleg ugyanis sem anyagi, és ezzel együtt pedig előmeneteli szempontból sem kedvezőek a feltételek. A juttatások oldaláról több dolgot emelhetünk ki. A katonák szabadságára vonatkozó szabályozása a 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról 29 nap. Nincs ügyeleti és semmilyen más pótlék sem az intézményben szolgálatot teljesítő katonák részére. A pedagógusokkal szemben nem heti 32, hanem 40 óra az intézményben kötelezően bent töltendő időtartam. A kevésbé kedvező feltételek e mellett elsősorban az előmeneteli feltételek nehézségeiben mutatkozik meg, mivel az ide átvezényelt katonák státusza csak félig tisztázott, így ezt csak amolyan parkolópályán töltött időszakként tudja kezelni a szervezet. Megoldás lehet az intézmény jogi státuszának, és ezzel együtt az itt szolgálatot teljesítő, egyébként nevelői és tanári munkakörben dolgozó pedagógus katonák jogi helyzetének a tisztázása. Ezzel a lépéssel kedvezőbb feltételeket lehetne teremteni, az ország másik településéről ide jönni szándékozó katonai nevelőknek, annál is inkább mivel a szomszédos dandár már nem tud több katonát adni az intézménynek.

Pedagógiai továbbképzés, tapasztalt nevelők: Mindenképpen hasznos, ha a katonai nevelőkben is van pedagógiai véna, mert a parancs ebben az életkorban akár végzetes károk is okozhat. Elég, ha a növendék csak megundorodik a katonai pályától, és eltávolodik vagy teljesen elfordul tőle. Ennek érdekében lehet kiemelten fontos a katonai rendfokozattal és akár pedagógiai végzettséggel rendelkező katonai nevelők esetleg tanárok folyamatos monitorozása annak érdekében, hogy a kellő határozottság mellett, valóban kelően óvatos és érzékeny, szakmai értelemben is teljesen megalapozott legyen a munkájuk.

A tornaterem hiányát ellensúlyozhatná a katonai létesítmények használata a dandárnál. A valóságban ez bizonyos mértékig meg is valósul, csak nem az iskolai oktatás keretében, hanem inkább az esti órákban, a vacsora utáni időszakban van lehetősége a növendékeknek a dandár tornatermét és konditermét használni. A dandár területén található sportkombinát használatának lehetősége szintén számos nehézséget venne le az iskolai testnevelő személyzet válláról, hiszen az őszi és tavaszi időszakban tökéletesen megfelelne minden iskolai testnevelési kívánalomnak.

Az infrastruktúra tudatos átalakítása részben már elkezdődött. Korábban már többször is felvetődött, hogy az intézmény udvarán lehetne kondipark és egy kisebb méretű könnyű szerkezetű tornaterem felépítése is szóba került. Ezek közül azonban egyelőre még egyik sem valósult meg. Szintén kialakulóban van a közösségi terek és közösségi helyek megoldása. Ebben a tekintetben azonban viszonylag szűk az intézmény mozgásteret, hiszen a meglévő infrastrukturális bázissal kell operálni. A fennálló lehetőségek közül a közös konyha és a tévézőnek is berendezett tanulók hasznosíthatósága tűnik a leginkább kézenfekvő megoldásnak. Az otthonossá tételben azonban kevés a nevelői közösség jó szándéka, mindenképpen szükség lenne a diákok közösségének az aktivizálására, adott esetben a diákönkormányzat mozgósító potenciáljának a bevetésére is.

Szükség lenne a kollégium intézményegységének, épületének koedukálttá formálására. Ha több lány is bekapcsolódik a Kratochvil HKK-ban folyó honvédelmi nevelési programba, könnyen megeshet, hogy kezelhetetlenné válik a helyzet. Koedukált intézményben koedukált berendezés (külön női és férfi WC, mosdó és zuhanyzó) és személyzet várható el. A következő évfolyamokba érkező nemi arányszámok természetesen még nem is-

meretesekek, de ezeknek az alapkövetelményeknek való megfelelés kötelességként fogható fel.

A képzés szempontjából fontos lenne még vonzóbbá tenni a fiatalok számára, amely a szakmai felvételnél számított plusz pontokkal volna a legkézenfekvőbb. Ugyan az Aliszti Akadémián öt többletpontot tudnak szerezni a szakirányú – katonai alapismeretek tantárgyból tett – érettségi által, a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen ez nem jár. Érdeemes volna a különböző oktatási-képzési szintek összekapcsolása, egymásra épülésének a kidolgozása. Amennyiben ez a fajta összhang megteremtődne, valóban érdemes volna az átjárhatóságnak a megkönnyítése érdekében többletpontok figyelembe vétele a magasabb szintre történő továbblépés során.

A MH célja nyilvánvalóan az lehet, hogy kellő mértékű utánpótlást biztosítson a saját állománya számára. A Kratochvil HKK-ban megvalósuló honvédelmi nevelés ennek csak egy igen kis szeletét adja. Felvetődik azonban a kérdés, hogy mi lenne, ha a honvédelmi nevelés koncepcióját szélesebb körben is elterjesztenénk. Bár ez a fajta nevelés már az ország 62 közoktatási intézményében megjelent a Katonasuli programba történő önkéntes bekapcsolódás által, valamint ezen intézmények egy részében a katonai alapismeretek tantárgyat is oktatják, egyes elképzelések szerint bizonyos katonai alapismereteknek minden középiskolában elérhetővé kellene válnia. Más elképzelések szerint a koncepció kiterjesztésének lehetősége önkéntes jelleggel idősebb, akár felnőtt korosztályok számára is biztosíthatóvá kellene tenni. Amennyiben ez az elképzelés megvalósulna, az felvetné az önkéntes tartalékos rendszer koncepciójának a újra gondolását.

IRODALOM

- BERKECZ, G. (2013): A honvéd szakközépiskolai rendszer újjászületése és a képzés kialakítása a debreceni Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégiumban. *Szak- és felnőttképzés*. vol.2013. No.II./9-10, pp. 9–20.
- BÁBOSIK, I. (1999): *A nevelés elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Budapest.
- ERIKSON, E. H. (1968): *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton.
- FINÁNCZY, E. (1937): *Elméleti pedagógia*. Egyetemi Kiadó. Budapest.
- HAJDICSNÉ VARGA, K. (2012): *Katonai-honvédelmi nevelés a középiskolákban 1. rész. Célok, követelmények, dokumentumok, taneszközök. Képzés és Gyakorlat*. v20ol.12. No.10/1-2, pp.30–39.
- HALL, G. S. (1904): *Adolescence: Its psychology and its realtions to pschology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- IMRE, S. (1928): *Neveléstan*. Studium Kiadó. Budapest.
- KAISER, A. & KAISER, R. (1991): *Studienbuch Pädagogik*. Frankfurt am Main: 6. Auflage.
- MARTINKÓ, J. (1996): *Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében*. Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ. Budapest.
- MARTINKÓ, J. (1998): *Cögerek és katókók*. Petit Real Könyvkiadó. Budapest.
- RÁSKAY, P. (1994): *Középiskolai Honvéd nevelő- és képzőintézetek 1918-1945*. Magyar Hagományörző Egyesület. Budapest.
- VARGA, A. (2010): Egy középiskolai korosztály vélekedése a honvédségről és személyi állományáról. *Hadtudományi Szemle*, vol.3/4, pp.50–57.

VARGA, A. (2012): Kérdések és válaszok a Katonasuli-programról. *Honvédségi Szemle*, vol.140/6, pp.50–53.

WESZELY, Ö. (1932): *Pedagógia. Második, teljesen átdolgozott kiadás*. Révai Kiadó. Budapest.

Hivatkozott honlapok:

<http://hhk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/katonai-at-es-tovabbkepzo-kozpont/hazafias-es-honvedelmi-neveles> (2014-12-11)

http://www.honvedelem.hu/cikk/katonai_alapismeretek_2_kiadas (2014-12-11)

http://www.szamalkcsoport.hu/projects/TAMOP_SZAMALK.htm (2014-12-11)

<http://hhk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/katonai-at-es-tovabbkepzo-kozpont/>

<http://www.honvedelem.hu/cikk/25008> (2014-12-11)

<http://www.katonasuli.hu/cikk/610> (2014-12-11)

<http://www.katonasuli.hu/cikk/610> (2014-12-11)

Hivatkozott jogszabályok

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

2011. évi CXIII. Törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról

2013. évi LV. törvény a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény módosításáról